

Nr 247.

Ankom till riksdagens kansli den 8 december 1944 kl. 4 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I propositionen nr 305 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 november 1944, föreslagit riksdagen att till Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1944/45 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr K. Wistrand m. fl. (I: 362) och den andra inom andra kammaren av herrar S. Lundberg och G. Liedberg (II: 566) har hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 305 måtte besluta, att till aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1944/45 under fonden för statens aktier anvisas ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor, att detta anslag användes till uppförandet av en tredje masugn vid järnverket, att utredning omedelbart verkställas, huruvida denna masugn bör utföras i form av en elektrotackjärnsugn eller en blästermasugn för koks och träkol samt att frågan om anläggandet av ett anrikningsverk likaledes göres till föremål för en omedelbar utredning, så att frågan om dess finansiering kan utan dröjsmål tagas till behandling redan av nästa års riksdag.

Vidare har i en av herr N. Holmström inom första kammaren väckt motion (I: 363) hemställts, att riksdagen måtte besluta att med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 305 hos Kungl. Maj:t anhålla om en ingående, förut-sättningslös utredning beträffande det slutliga målet för järnverket, dess tillverkningsprogram och avsättningsmöjligheter.

Slutligen har i en inom andra kammaren av herrar H. Hagberg i Luleå och S. Persson i Stockholm väckt motion (II: 567) hemställts, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 305 måtte uttala som sin mening, att Kungl. Maj:t måtte genom styrelsen för Norrbottens Järnverk Aktiebolag eller på annat sätt låta verkställa en skyndsam utredning om ytterligare utbyggnad av järnverket med valsverk för utvalsning av de egna göten närmast till byggnads- och annat grövre handelsjärn samt i samband därmed om frågan om järnverkets utbyggnad även på bredden genom tillfogandet av ytterligare hyttugnar.

Vid 1939 års urtima riksdag (prop. nr 70; r. skr. nr 98) anvisades ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor till aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag, vars ändamål skulle i första hand vara tillverkning av tackjärn till en beräknad myckenhet av omkring 90 000 ton per år.

Sedan styrelse tillsatts för bolaget, inkom densamma till Kungl. Maj:t med detaljerade anläggningsplaner och kostnadsberäkningar samt anhållan om ytterligare medelsanvisning. 1941 års riksdag beviljade också (skr. nr 521) med anledning av proposition (nr 322) i ämnet ett nytt reservationsanslag å 7 000 000 kronor för ytterligare aktieteckning i bolaget samt beslöt, att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti för ett förlagslån åt bolaget i riksbanken till ett belopp av 3 000 000 kronor. Enligt den därvid godkända planen skulle anläggningarna bestå bland annat av tackjärnverk, inefattande två elektriska tackjärnsugnar med en sammanlagd produktionskapacitet av ca 60 000 ton tackjärn per år, thomasverk samt elektrostålverk.

I skrivelse den 18 januari 1944 hemställde sedermera *bolagets styrelse* om anvisande av ytterligare 6 000 000 kronor för färdigställande av anläggningarna i enlighet med den godkända planen. Styrelsen anförde därvid, bland annat, att det till bolagets förfogande tidigare ställda kapitalet på grund av uppkommen prisfördyring, arbetets forcering och utförande i opåräknat stor omfattning vintertid, oförutsedda mark- och grundsvårigheter samt konstruktionsändringar till följd av brist på viss materiel icke givit möjlighet till utbyggnad av alla de beslutade anläggningarna. De anvisade medlen hade i främsta rummet använts till färdigställande av tackjärnverket och därmed sammanhängande anläggningar, medan arbetena å thomasverket fått anstå och icke påbörjats. Båda elektrotackjärnsugnarna vore färdiga och tagna i bruk. Sinterverket och elektrostålverket beräknades vara i drift under våren eller försommaren 1944. För färdigställande av de under arbete varande anläggningarna, främst elektrostålverket, erfordrades ett belopp av 1 500 000 kronor samt för uppförande av thomasverket — vilket tidigare kostnadsberäknats till 2 600 000 kronor — ett belopp av 4 500 000 kronor på grund av inträffade prisstegringar. — Mot styrelsens hemställan hade styrelseledamoten direktören Joel Larsson reserverat sig och på anförda skäl uttalat, att hemställan endast bort avse ett belopp av ca 1 500 000 kronor för byggande av en ugn för tillverkning av järnsvamp, under det att frågan om thomasverkets byggande bort bordläggas för ytterligare utredning.

En av Kungl. Maj:t sedermera den 19 maj 1944 framlagd proposition nr 283 om 1 500 000 kronor — vilket belopp närmast var avsett för en förreduktionsanläggning vid masugnarna — bifölls av riksdagen (r. skr. nr 406).

Genom beslut den 26 maj 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt statens industrikommission att utreda frågorna om anläggning av en tredje tackjärnsugn och ett thomasverk.

I en skrivelse den 26 oktober 1944 har *statens industrikommission* framlagt resultaten av den sålunda företagna utredningen. Kommissionen framhåller, att de synpunkter, som framkommit rörande frågan om en tredje tackjärnsugn, föranledde stor tveksamhet, huruvida kommissionen, ur de

synpunkter kommissionen hade att anlägga, för närvarande borde medverka till tillkomsten av den ifrågavarande ugnen. Om man vid Norrbottens järnverk ville åstadkomma en kapacitetsökning för tackjärn, syntes enligt kommissionens mening den naturliga vägen vara att avvakta resultatet av försöken med förreduktionsanläggningen. Kommissionen funne sig i nuvarande läge ej kunna tillstyrka en dylik tredje ugn. Beträffande thomasverket uttalar kommissionen, att den i vad anginge de försörjningssynpunkter, från vilka kommissionen närmast hade att utgå, icke funne skäl frånga den i utlåtandet den 23 februari 1944 intagna ståndpunkten och således ansåge sig icke för närvarande böra tillstyrka, att åtgärder vidtoges för att ställa medel till bolagets förfogande för uppförande av ett thomasverk.

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering har i utlåtande den 14 november 1944 tillstyrkt bolagets hemställan om anslag för utbyggande av ytterligare en eltackjärnsugn, vilken enligt uppgift av bolagets verkställande direktör skulle kunna bli färdig inom 8 å 10 månader, försåvitt bolaget erhöle förtursrätt i fråga om vissa leveranser. Planeringskommissionen har också tillstyrkt anläggning snarast av ett thomasverk. I anslutning härtill framhåller kommissionen önskvärdheten av, att frågan om den vidare utbyggnaden av järnverket med valsverk för utvalsning av de egna göten närmast till byggnads- och annat grövre handelsjärn samt i samband därmed frågan om järnverkets utbyggnad även på bredden genom tillfogandet av ytterligare hyttugnar upptagas till utredning.

Mot kommissionens tillstyrkan av thomasverket har *reservation* anförts av herrar Liedberg, Nordenson, Söderlund, Wehtje och Åselius.

Norrandskommittén har i ett den 20 november 1944 dagtecknat, likaledes rätt omfattande utlåtande tillstyrkt anläggning av såväl den tredje tackjärnsugnen som thomasverket. Kommittén erinrar om att staten, så länge den framträdde som den störste innehavaren av naturtillgångar i Norrland med därav härflytande stora inkomster, måste vara beredd att inom denna landsända i betydligt större omfattning än hittills skett åtaga sig företagarriskerna för industriens utvidgning.

Departementschefen har för egen del, efter att ha närmare utvecklat skälen för anläggning av en tredje tackjärnsugn, tillstyrkt dess byggnad. Vad angår thomasverket har departementschefen anfört bland annat följande.

Den malm som står till järnverkets förfogande är relativt fosforrik. Redan denna omständighet talar bestämt för att thomasprocessen bör komma till användning. Därigenom skulle en ändring av malmbasen bli möjlig som avsevärt reducerade kostnaderna för malm, kalksten, elektrisk energi och kolelektroder. Besparingen uppskattas till ca $\frac{1}{2}$ miljon kronor per år vid en produktion av 90 000 ton tackjärn. Dessutom skulle en icke oväsentlig inkomst kunna erhållas genom försäljning av thomasfosfat — ca 18 000 ton — och genom tillvaratagande av den i tackjärnet förefintliga mängden av vanadin. Bolagsledningen beräknar med utgångspunkt från nuvarande förhållanden att inkomsten av dessa båda biprodukter skulle kunna närma sig en miljon kronor årligen. Även om man av försiktighets-skäl för framtiden räknar med endast en bråkdel av denna siffra, framstå ett användande av thomasprocessen som naturligt betingat av föreliggande

produktionsförutsättningar. Detta synes så mycket mera vara fallet, som därigenom en väsentlig fördel skulle uppstå för malmleverantören Luossavaara-Kiirunavaarabolaget, i vilket bolag svenska staten äger ett huvudintresse. Som Norrlandskommittén påpekar, innebär försäljningen av den mindre fosforrika malmen — en i allmänhet eftertraktad och väl betald exportvara — till självkostnadspris en subventionering av järnverket, vilken vid nu gällande prisläge kan uppskattas till inemot en miljon kronor årligen. Övergång till framställning av thomastackjärn skulle minska behovet av dylik malm till en tredjedel. Därmed skulle visserligen följa en ökad användning av fosforrik malm, men detta innebär knappast någon uppoffring för malmbolaget, då tillgången på dylik malm är praktiskt taget obegränsad. Omläggningen av järnverkets malmförsörjning skulle alltså medföra stora ekonomiska fördelar för malmbolaget, och dessa skulle till en avsevärd del tillfalla svenska staten.

Industrikommissionen tillstyrkte år 1941 uppförandet av ett thomasverk, med hänvisning till omständigheter av förut anfört slag. När kommissionen nu ändrat mening och i likhet med reservanterna i kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering tills vidare avstyrker denna åtgärd, motiveras detta framför allt med hänsyn till en väntad svårighet att finna avsättning för thomasgöt under de närmaste åren, i varje fall till annat än mycket låga priser. Till denna fråga om avsättningsmöjligheterna under tiden närmast efter kriget återkommer jag längre fram. Vad förutsättningarna på längre sikt beträffar uttalar industrikommissionen i sitt senaste yttrande: »På längre sikt kan därför en utbyggnad av tackjärnsverket tills vidare anses väl motiverad endast om järnverket kompletteras med thomasverk eller eventuellt annan anläggning för tackjärnsförädling.»

Vid bedömandet av det framtida behovet av göt torde man enligt min mening ha anledning räkna med att det senaste århundradets tendens till stegring av järn- och stålförbrukningen skall åter framträda efter kriget. En helt annan fråga är att vid en lågkonjunktur en tillfällig inskränkning av produktionen kan bli nödvändig vid ett i Luleå uppfört thomasverk. Detta är, som Norrlandskommittén påpekar, ett förfarande som allmänt användes av de privatägda verken. Kommittén tillägger på tal härom, att »järnverkets möjligheter att anpassa sin drift efter avsättningsmöjligheterna komma att ökas i och med att utbyggnad sker med ett thomasverk».

Sammanfattningsvis vill jag som min mening uttala, att de ekonomiska skälen för att anläggningarna i Luleå kompletteras med ett thomasverk förefalla vida starkare än skälen däremot. Statsmakterna ha för övrigt redan tagit ställning till denna fråga genom tidigare beslut.

Härmed är emellertid icke sagt att uppförandet av ett dylikt verk bör ske *omedelbart*, utan man kan mycket väl tänka sig att ett visst uppskov vore att föredraga. Detta spörsmål tarvar ett närmare övervägande. Uppmärksammas bör därvid, att viss risk finnes för en otillräcklig tillgång på importerat bränsle och skrot under en period efter kriget, som mycket väl kan komma att omfatta år 1946. Det vore oförsiktigt att icke räkna med möjligheten härav. Skulle en sådan knapphet på bränsle och skrot uppkomma, blir det synnerligen fördelaktigt om järnverket i Luleå kan framställa thomasgöt fr. o. m. sommaren 1946. För det första åtgår härför endast en relativt ringa kvantitet bränsle, och för det andra kan vid beskickningen av elektrostålugnen i Luleå skrot ersättas av thomasgöt. Bägge de två under nyssnämnda förutsättning trånga sektionerna i järnhanteringen bleve alltså indirekt i viss mån utvidgade. Dessutom skulle, om man räknar med nuvarande skrotpriser, ett förbilligande av stålproduktionen uppkomma. Fördelar skulle alltså framträda av att ett thomasverk funnes tillgängligt under senare hälften av år 1946.

även om det förhåller sig så som industrikommissionen hävdar, nämligen att detta järnverks thomasgöt till en del finge ersätta göt från andra verk.

Industrikommissionen skrev i sitt yttrande den 10 september 1941 bland annat, att det torde vara ostridigt att den mellansvenska järnhanteringen hade behov av sådant direkt ur malm utvunnet material, som Norrbottens järnverk avsåge att framställa i de då föreslagna thomas- och elstålverken. Nu däremot räknar kommissionen — liksom reservanterna i kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering — vid sin pessimistiska bedömning av avsättningsmöjligheterna för thomasgöt uppenbarligen med att valsverken i landet ej skulle kunna bearbeta en nämnvärt ökad kvantitet göt och därvid använda thomasgöt från Luleåverket. Det förefaller icke säkert att detta antagande kommer att motsvara verkligheten. Möjligt är nämligen att en viss införsel från utlandet av tackjärn kan komma till stånd, medan däremot införseln av valsade produkter möter svårigheter. Om då behovet av sådana produkter för byggnadsverksamhet och andra ändamål är stort, torde t. ex. genom ett mera allmänt användande av tre skift i valsverken produktionen kunna utvidgas och förbrukningen av göt alltså stiga. Därmed skulle avsättningsmöjligheter beredas för de vid ett thomasverk i Luleå framställda göten.

Bolagets ledning har givit uttryck åt den uppfattningen, att avsättningsmöjligheterna för thomasgöt komma att bli väsentligt gynnsammare än industrikommissionen antager, och hänvisar därvidlag till en under hand gjord undersökning, som givit andra resultat än den av kommissionen utförda. Dessutom torde en del av thomasgöten lämpligen förvandlas till elektrostål eller omsmältningmaterial och avsättas i denna form. Möjligheten av export av elektrostål bör icke uteslutas.

Med hänsyn till dessa omständigheter förefaller det på nuvarande stadium icke nödvändigt att sammankoppla frågan om thomasverket med spørsmålet om ett eventuellt senare utbyggande av ett valsverk för framställning t. ex. av billets, en produkt för vilken avsättningsmöjligheterna i in- och utlandet sedan gammalt varit betydande. Även om man räknar med möjligheten att en dylik utbyggnad kan befinnas lämplig i framtiden, utgör detta knappast någon anledning att nu uppskjuta thomasverket och så gå miste om de fördelar, som kunna följa av att detta blir produktionsdugligt redan under år 1946.

Det nya järnverket i Luleå är sedan över ett års tid i drift. Det tackjärn, som produceras i de två elektriska ugnarna (hyttorna), har erkänts vara av god kvalitet. Verket har sålunda kunnat lämna ett värdefullt tillskott till landets i nuvarande avspärrningsläge knappa järnförsörjning. Av övriga i den ursprungliga planen ingående anläggningar har sinterverket (för malms förbehandling) i dagarna satts under drift, medan elektrostålverket anges bliva färdigt inom de närmaste veckorna. På grund av den inträdda starka prisfördyringen och därav följande brist på anläggningskapital har däremot det jämväl tidigare beslutade thomasverket ännu ej kunnat utbyggas.

Kungl. Maj:ts förevarande förslag avser att bereda medel till dels ifrågasvarande thomasverk med 4,5 miljoner kronor, dels ock en tredje elektrisk tackjärnsugn med 3,5 miljoner kronor eller alltså sammanlagt med 8 miljoner kronor.

Utskottet.

Vad först angår *tackjärnsugnen* har anläggandet av densamma avstyrkts i motionen I: 363. Utan att i denna del framställts något avslagsyrkande har i motionerna I: 362 och II: 566 hemställts om utredning, huruvida ej den tredje ugnen borde utföras som blästermasugn för koks och träkol.

I anledning av sistnämnda bägge motioner vill utskottet erinra, att det i dem framförda alternativet föreslogs i 1939 års proposition i ämnet. Med hänsyn bland annat till den goda tillgången på vattenkraft i Norrbotten uttalade sig emellertid riksdagen för elektriska ugnar. Medan man beträffande blästertackjärnet, framhöll riksdagen, kunde med nära nog matematisk visshet förutse kostnads- och därmed också försäljningsbetingelser, öppnade tackjärnsframställning med elektrisk smältning av malmen alltjämt möjligheter till nya tekniska framsteg. Till riksdagens uppfattning anslöt sig också den sedermera tillsatta styrelsen för järnverket.

Enligt vad utskottet inhämtat föreligger från verksledningens sida icke något intresse för det redan vid 1939 års riksdag föreliggande och nu av vissa enskilda motionärer framförda uppslaget. Riksdagen torde redan på grund härav ej hava anledning frångå sitt år 1939 givna förord för den mera moderna elektriska masugnsprocessen. Det må anmärkas att även i de båda nuvarande elektriska tackjärnsugnarna en viss del av beskickningen normalt utgöres av koks, nämligen för syrets borttagande ur malmen. Vid knapphet på koks kan dock denna importvara, enligt vad för utskottet från järnverket upplysts, i stor utsträckning ersättas av träkol.

Skall en för koks avsedd blästermasugn bli billig i drift, torde den för övrigt få tilltagas så stor, att den ej lämpar sig för träkol. Om detta är riktigt, torde motionärernas syfte — en tackjärnstillverkning, normalt baserad på koks hemförd på malmbåtarna, men möjlig att driva med träkol under avspärrningstider — icke kunna förverkligas. Ett bifall till motionärernas yrkande om utredning skulle därjämte ytterligare försena den redan genom tidigare remisser och utredningar ansenligt fördröjda lösningen av frågan.

Mot anläggningens byggande som el tackjärnsugn har invänts, att svårigheter att anskaffa elektroder möjligen kunde väntas uppstå. Utskottet förutsätter, att i den mån situationen så påkallar statens industrikommission undersöker möjligheterna till en lösning även av denna för vår kristidshushållning ej oviktiga tekniska detalj.

Anläggandet av en tredje tackjärnsugn har mött betänkligheter från industrikommissionens sida men utan meningsskiljaktigheter tillstyrkts av planeringskommissionen. För egen del finner utskottet dess anläggande innebära en rationell åtgärd, särskilt med hänsyn till att utbyggnaden kan företagas utan att de allmänna förvaltningskostnaderna eller verkets utgifter för malmlossning och för andra fasta anläggningar i tillnärmelsevis motsvarande grad behöva ökas. För utbyggnadens genomförande nu omedelbart talar den allmänna utvidgning av vår tackjärnsproduktion, som anses önskvärd även under den närmaste framtiden. Av redan gjorda prognoser att döma skulle ett kommande fredsslut ej kunna väntas medföra åtminstone för vårt lands del någon omkastning i nuvarande knapphetsläge i fråga om

denna vara; enligt vad för utskottet upplysts torde man vid sina framtidskalkyler tvärtom böra räkna med en fortsatt stark efterfrågan på järn åtminstone under de närmaste efter kriget följande återuppbyggnadsåren.

Utskottet tillstyrker alltså, att en tredje el tackjärnsugn anlägges.

Vad därefter angår *thomasverket* vill utskottet erinra, hurusom styrelsen för Norrbottens järnverk i skrivelse den 18 januari 1944 hemställde om anslag till thomasverkets utbyggnad med förmälan att denna del av anläggningen dittills måst anstå, emedan tidigare anvisade anslag blivit otillräckliga till följd av uppkommen prisfördyring m. m. Sedan frågan därefter varit föremål för ytterligare utredning i statens industrikommission, har den nu först i förevarande proposition kunnat föreläggas riksdagen till avgörande. Det är att beklaga, att denna fördröjning inträffat. På de skäl departementschefen anfört finner utskottet angeläget, att anläggningen nu snarast fullbordas.

Thomasverket utgör ett rationellt led i järnverkets utbyggnad. I thomasverket skall en del av det i masugnarna framställda tackjärnet förädlas dels till thomasgöt dels ock till förblåst thomasmetsall, vilken senare skall slutbehandlas i den inom kort färdiga elektrostålugnen till elstålgöt och högvärdigt omsmältningssmaterial (järnsvampersättning).

Enligt industrikommissionens utredning skulle man under framtida sämre konjunkturer nödgas räkna med avsättningssvårigheter för götprodukterna från ett sålunda utbyggt verk. Mot denna utredning må dock ställas en av verksledningen företagen undersökning utvisande att det inhemska köpinlresset täckte verkets sålunda planerade produktion. I detta sammanhang bör ej förbises den under ärendets förberedande behandling samt för övrigt också av reservanterna inom planeringskommissionen framförda tanken på verkets utbyggnad med ett valsverk. En sådan utbyggnad ligger visserligen utanför det program, som verksledningen satt som sin uppgift att lösa. Den torde dock kunna anses som ett rätt naturligt framtidsled i verkets utveckling. Då av nämnda reservanter uttalats, att ett valsverk »skulle komma att kräva ett mångdubbelt större anläggningskapital än thomasverket» må erinras, att den anläggning som väl närmast i detta fall skulle tänkas kunna ifrågakomma vore ett grovvalsverk för framställning av valsade ämnen (billets m. m.), d. v. s. mellanprodukter, vilka till skillnad från göt kunna betecknas som standardvaror på den internationella marknaden och för vilkas framställning det i järnverket ingående stålverkets produkter kunna direkt användas. Kostnaderna för ett grovvalsverk torde, enligt vad som för utskottet uppgivits, vid nuvarande prisläge kunna beräknas till 10 miljoner kronor. Minst lika viktigt som utformningen av dessa framtidsplaner är dock vinnandet av en tillförlitlig överblick över de i företaget hittills gjorda investeringarna och de framkomna driftsresultaten.

Mot den motionsvis framförda tanken på att i stället för en anläggning efter thomasmetsoden uppföra ett anrikningsverk för framställning av fosforfattig järnmalmsslig kan nu liksom tidigare erinras, att den utmärkande egen-

skapen för lapplandsmalmerna är deras forsforrikedom. Denna deras egen-
skap har gjort thomasmetoden och den därmed sammanhängande elektro-
stålprocessen särskilt lämpade för deras förädling. Det torde ej kunna anses
oberättigat låta de gynnsamma erfarenheter, som sålunda både utom och
inom Sverige vunnits, komma det nya järnverket till godo. Överhuvud kan
utskottet ej tillstyrka, att man nu på detta sena stadium skulle övergå till den
motionsvis angivna metoden för malmens förädling. Den utredning, som nu
av enskilda motionärer begärts på denna punkt, torde endast kunna leda till
ett fördröjande av företagens beslutade utbyggnad till skada för detsamma.

Sammanfattningsvis vill utskottet erinra, att det nuvarande Norrbottens
järnverk kan anses härleda sin tillkomst från en begäran av 1932 års riksdag
om en *skyndsam* utredning av hithörande frågor. Den plan, som sedermera
efter synnerligen tidsödande utredningar vid 1941 års riksdag fastställdes och
som riksdagen med hänsyn särskilt till tidsläget ansåg böra snabbt genom-
föras, avsåg, förutom anläggning av elektriska hyttor och ett elektrostålverk,
utbyggnad som ett led däremellan av ett thomasverk. Denna plan, uppbyggd
på ingående undersökningar även om avsättningsmöjligheter och räntabilitet,
hade framlagts av bolagsstyrelsen. Den tillstyrktes då också av statens indust-
rikommission, som ansåg sig kunna uttala, att ett sådant planlagt verk borde
kunna bli ett ur försörjningssynpunkt värdefullt komplement till den nuva-
rande inhemska järnindustrien. Ifrågavarande utbyggnadsprogram, vilket
alltjämt av verksledningen anses som det för företaget mest lämpliga, finner
utskottet nu böra utan ytterligare dröjsmål fullföljas. Utskottet förbiser där-
vid ej de stora ekonomiska vanskligheter i form särskilt av utländsk konkur-
rens, som kunna möta detta under världskrigsåren med deras uppdrivna pri-
ser och knapphet på byggnadsmaterial nystartade företag inom en för kon-
junkturernas växlingar så utsatt produktionsgren som järnindustrien. Utskot-
tet förutsätter emellertid, att verkets ekonomiska utveckling av Kungl. Maj:t
följes med den största uppmärksamhet. I anslutning till vad redan 1939 års
riksdag framhållit vill utskottet till sist också uttala den förhoppningen, att
det skall visa sig möjligt för Norrbottens järnverk att med redan bestående
svensk järnindustri erhålla samarbete till denna industris och landets gemen-
samma bästa.

Vad angår det i motionen II: 567 framförda yrkandet torde det till sitt syfte
få anses beaktat med vad utskottet ovan anförde.

Utskottet hemställer,

- a) att riksdagen, med bifall till förevarande proposition
samt med avslag å motionerna I: 362 och II: 566 samt I: 363,
må till *Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag* å
tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1944/45 under fon-
den för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 8 000 000
kronor;

b) att motionen II: 567 må anses besvarad med vad utskottet ovan anfört och hemställt.

Stockholm den 8 december 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Sven Larsson, Bäcklund, Holmström, Heiding, Karl Andersson, von Heland, Johan Eric Ericson, Sundberg* och *Emil Petersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Skoglund* i Döversborg, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Persson* i Tidaholm, *Isacsson, Pettersson* i Dahl, *Lindholm, fru Alvé*n, herrar *Lundberg* i Hälsingborg, *Åkerström* och *Malmberg*.

Reservationer:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Sundberg, Skoglund* i Döversborg och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Enligt den vid 1941 års riksdag godkända planen skulle Norrbottens järnverk bestå av tackjärnverk, innefattande två elektriska tackjärnsugnar med en sammanlagd produktionskapacitet av cirka 60 000 ton tackjärn per år, sinterverk, thomasverk och elektrostålverk. Under innevarande års riksdag har därjämte beslutats att utföra en förreduktionsanläggning. Av dessa anläggningar äro tackjärnsugnarna i drift sedan något mer än ett år. Sinterverket har i dagarna satts under drift, och stålverket uppges bliva färdigt inom de närmaste veckorna. Thomasverket har däremot icke påbörjats, emedan de anvisade medlen på grund av inträffade prisstegringar icke lämnat utrymme därtill.

Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag avser anvisande av dels 3 500 000 kronor för uppförande av en tredje elektrisk tackjärnsugn, dels ock 4 500 000 kronor för thomasverkets utförande, eller alltså tillhoppa 8 000 000 kronor.

Utskottet har i princip icke funnit anledning till erinran mot förslaget om att en tredje *tackjärnsugn* uppföres vid järnverket. Emellertid är utskottet icke övertygat om att jämväl denna ugn bör utföras såsom elektrougn.

Såsom i motionerna I: 362 och II: 566 framhålles ha redan år 1938 verk-

ställda utredningar givit vid handen, att man under normala förhållanden skulle få en väsentligt billigare produkt, om tackjärn tillverkades i blästerugn med koks som bränsle. Det bör enligt utskottets mening övervägas, huruvida icke den tredje masugnen borde utgöras av en blästerhytta så konstruerad, att den kan användas för såväl koks som träkol. Därigenom skulle den ökade tackjärnskvantiteten kunna under rådande avspärning utvinnas utan användning av koks och någon ytterligare förbrukning av elektroder, på vilka för närvarande råder stor brist, skulle icke erfordras. Härtill kommer att en blästerugn kan utan väsentlig fördyring byggas för en kapacitet av 50 000 ton tackjärn per år, d. v. s. 20 000 ton mer än enligt Kungl. Maj:ts förslag.

För ett definitivt beslut om övergång från elektrougn till blästerugn erfordras emellertid viss ytterligare utredning. Denna är dock icke av den art, att någon mera avsevärd tidsförlust därigenom behöver befaras. Utskottet vill erinra, att den leveranstid, varmed måste räknas för anskaffande av den för elektrougnen erforderliga nya transformatorn, är så pass lång, att anläggningens färdigställande inom ungefärligen beräknad tid icke äventyras genom här berörd utredning.

Då kostnaden för anläggningen vid dess utförande som blästerugn kan uppskattas till i runt tal 4 000 000 kronor, skulle utöver det av Kungl. Maj:t för tackjärnsugnen äskade beloppet erfordras 500 000 kronor. Utskottet tillstyrker att för ändamålet anvisas ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor. Å Kungl. Maj:t bör ankomma att tillse, att den utredning, som erfordras för anläggningens utförande i enlighet med vad utskottet ifrågasatt, utan tidsutdräkt igångsättes samt att den bedrives med all skyndsamhet. Skulle utredningen utvisa, att Kungl. Maj:ts förslag om elektrougn bör fullföljas, bör självfallet av anslaget icke disponeras mer än det av Kungl. Maj:t för en dylik ugn angivna beloppet av 3 500 000 kronor.

Såsom av propositionen framgår har det föreslagna *thomasverket* mött allvarliga erinringar från såväl industrikommissionen som reservanter inom kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. Jämväl i motionerna I: 362 och I: 566 samt I: 363 framställas erinringar mot detsamma. Vid dessa förhållanden måste det ur utskottets synpunkt beklagas, att propositionen förelagts riksdagen vid en tidpunkt, som i hög grad försvårat för utskottet att införskaffa det ytterligare material och de upplysningar, vilka det vid ärendets bedömande skulle varit av värde att haft tillgång till. Det hade därjämte varit önskligt, att den sakkunskap, som representeras av kommerskollegium och jernkontoret, kunnat fogas till det utredningsmaterial, som innefattas i propositionen.

Från fackmannahåll har gjorts gällande att någon framtida marknad för göt icke kan påräknas i en omfattning, som motsvarar verkets tillverkning. Uppförandet av ett thomasverk kan med hänsyn härtill med visshet beräknas medföra ytterligare utbyggnad av järnverket med en valsverksanläggning. Enligt av utskottet under hand inhämtade upplysningar kunna kostnaderna för en dylik anläggning beräknas icke understiga 50 000 000 kronor

men väl tänkas uppgå till inemot det dubbla beloppet. Att en utbyggnad med allenast ett grovvalsverk skulle vara till fyllest synes utskottet icke sannolikt.

Av det anförda följer, att frågan om anläggandet av ett thomasverk, trots att en dylik anläggning enligt tidigare principbeslut planerats för järnverket, icke befinner sig i sådant skick, att beslut i ärendet nu bör fattas av riksdagen. Utskottet anser sig fördenskull böra avstyrka Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel för ändamålet.

Av vad utskottet i det föregående anfört liksom av de synpunkter, som kommit till uttryck i samtliga av de i ärendet väckta motionerna, synes utskottet framgå, att en *plan för järnverkets drift och fortsatta utbyggnad* är av behovet påkallad. Sikten härutinnan är långt ifrån klar.

I fråga om järnverkets drift må framhållas, att bolagets balansräkning per den 30 juni 1944 utvisar en totalförlust av 553 207 kronor 22 öre, därav 180 465 kronor 20 öre å första verksamhetsåret. Att märka är att denna förlust uppkommit utan att eljest brukliga avskrivningar verkställets.

Utskottet är väl medvetet om att några bestämda slutsatser icke kunna dragas av den förlust, som uppkommit under den relativt korta tid, varunder järnverket hittills varit i drift. Det bör dock uppmärksammas, att verket kunnat drivas under särskilt förmånliga villkor på grund av betydande subventioner ej endast i form av nedsatta malmpriser utan jämväl i form av rabatter beträffande elektrisk kraft och järnvägsfrakter. Enligt propositionen kan värdet av dessa subventioner uppskattas till ett belopp av omkring 1 000 000 kronor årligen. Framhållas må därjämte, att de priser, som det från verket levererade tackjärnet betingat, ingalunda varit låga i trots av vad som härutinnan ställdes i utsikt i samband med beslutet om företagets tillkomst.

Den omständigheten att vissa tidigare till verkets styrelse knutna, erfarna fackmän på senaste tiden lämnat företaget är att beklaga, då anledning måhända finnes att antaga, att deras utträde ur styrelsen berott på bristande tilltro till företaget och dess målsättning.

Beträffande planläggningen av järnverkets fortsatta utbyggnad har utskottet redan berört de skäl, som enligt utskottet mening tala för att utredning i detta hänseende verkställas. De synpunkter, som anförts i de i ämnet väckta motionerna, böra därvid vinna beaktande.

Utskottet vill alltså tillstyrka, att en utredning snarast igångsättes i syfte att åsädkomma en plan för järnverkets drift och fortsatta utbyggnad. I samma riktning peka departementschefens uttalanden rörande de risker, som kunna vara förenade med en ytterligare kapitalinvestering i bolaget, liksom ock vad departementschefen anfört rörande mindre god räntabilitet än vad företagets tillskyndare hoppats. Vid utredningen böra företagets försäljnings- och räntabilitetsmöjligheter samt kostnaderna för dess fortsatta utbyggande komma under bedömande. Det bör vidare tillses, att ytterligare subventioner, i den mån sådana befinnas oundvikliga, redovisas å järnverket och icke påföras statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller andra företag, i vilka staten har intressen.

Ett igångsättande av den av utskottet förordade utredningen kan icke vara annat än till gagn för företaget och dess möjligheter för framtiden.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande proposition samt motionerna I: 362 och II: 566, I: 363 och II: 567, må

a) till *Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1944/45 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning i syfte att åstadkomma en plan för järnverkets drift och fortsatta utbyggnad.»;

2) av herr *Holmström*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka den av honom väckta motionen samt förty hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionen I: 363 samt med avslag å förevarande proposition ävensom motionerna I: 362 och II: 566 samt II: 567, må hos Kungl. Maj:t anhålla om en ingående, förutsättningslös utredning beträffande det slutliga målet för järnverket, dess tillverkningsprogram och avsättningsmöjligheter.